

แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ระดับสถานศึกษาจังหวัดนครนายก : การวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยา

นางสาววารุณี สุภบัณฑิต

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

ISBN : 974-14-1875-2

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ii ก.ศ. 2550

199777 S66

GUIDELINES FOR THE ENHANCEMENT OF COMMUNITY PARTICIPATION
IN BASIC EDUCATION PROVISION AT THE SCHOOL LEVEL
IN NAKHON NAYOK PROVINCE : A SOCIOLOGICAL ANALYSIS

Miss Warunee Supabundit

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Development Education
Department of Educational Policy, Management, and Leadership
Faculty of Education
Chulalongkorn University
Academic Year 2005
ISBN : 974-14-1875-2

หัวข้อวิทยานิพนธ์

แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา
ขั้นพื้นฐานระดับตำบลศึกษาจังหวัดนครนายก การวิเคราะห์
เชิงสังคมวิทยา

โดย

นางสาววารุณี ศุภบัณฑิต

สาขาวิชา

พัฒนศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ ดร.อมรวิรัช นาคทรพรพ

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาวดี มิตรสมหวัง

คณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาคุษฎีบัณฑิต

.....คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.พฤทธิ ศรีบรรณพิทักษ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รักษ์พลเมือง)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(อาจารย์ ดร. อมรวิรัช นาคทรพรพ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุภาวดี มิตรสมหวัง)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. พฤทธิ ศรีบรรณพิทักษ์)

.....กรรมการ
(ดร. เจ็อนันท์ จงสถิตย์อยู่)

วารุณี ศุภบัณฑิต : แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับสถานศึกษา
 จังหวัดนครนายก : การวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยา (GUIDELINES FOR THE ENHANCEMENT OF
 COMMUNITY PARTICIPATION IN BASIC EDUCATION PROVISION AT THE SCHOOL LEVEL IN
 NAKHON NAYOK PROVINCE : A SOCIOLOGICAL ANALYSIS) อาจารย์ที่ปรึกษา : ดร. อมรวิทย์ นาคทรพรพ
 อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : ผศ. ดร. สุภาวดี มิตรสมหวัง, 265หน้า, ISBN 974-14-1875-2

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับสถานศึกษาในเชิงสังคมวิทยา และเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับสถานศึกษา งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้พหุกรณีศึกษา โรงเรียน 4 แห่งในจังหวัดนครนายก ใช้วิธีการศึกษาเอกสาร การศึกษาภาคสนาม เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ในส่วนการนำเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามและนำเสนอรูปแบบการพัฒนา จากนั้นนำไปให้ผู้บริหารและศึกษานิเทศก์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครนายกตรวจสอบ

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1.การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับสถานศึกษาในเชิงสังคมวิทยาแบ่งเป็น 2 ตอน คือ 1) การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management : SBM) พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำในการพัฒนาการจัดการศึกษาโดยทาบตามบุคคลให้เข้าเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการกระจายอำนาจการบริหารอย่างทั่วถึงทั้งโรงเรียนและมีการทำงานเป็นทีม คณะกรรมการสถานศึกษาได้รับการชี้แจงให้ทราบบทบาทหน้าที่และร่วมบริหารจัดการ โดยการประชุมปรึกษา มีการจัดทำแผนคุณภาพซึ่งเกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่ายในโรงเรียน มีความร่วมมือของผู้ปกครองเครือข่ายมีระบบชมเชยรางวัลเพื่อความโปร่งและเป็นธรรมมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลงานของโรงเรียน 2) การวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยา (1) การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของกรรมการสถานศึกษา ได้แก่ บทบาทที่คาดหวัง บทบาทที่รับรู้และบทบาทที่แสดง พบว่าโดยภาพรวมกรรมการรับรู้และแสดงบทบาทได้ในระดับปานกลาง มีการขัดแย้งภายในบทบาท ด้านวิชาการ (2) การวิเคราะห์ข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ ของ Tacott Parsons พบว่า การเกิดความร่วมมือในการบริหารสถานศึกษา เกิดจากการแสวงหาวิถีทางบรรลุเป้าหมาย (G) โดยการทาบตามบุคคลในชุมชนให้เข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียน เกิดการปรับตัวในการทำงานรวมทั้งโรงเรียนและชุมชน (A) เกิดการประสานกลมกลืนภายในระบบ(I) หาวิธีการทำงานร่วมกันและลดความตึงเครียด(L) ในการทำงานด้วยการจัดประชุมและส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน

2. แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ผู้วิจัยได้นำเสนอ 2 แนวทาง คือ การสร้างผู้นำในการพัฒนา และการอบรมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์และเรียบเรียงข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ศึกษาและสังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องเป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อทำให้เกิดทักษะในการบริหาร แนวทางดังกล่าวได้นำไปให้ผู้บริหารและศึกษานิเทศก์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครนายกตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ความเหมาะสมยิ่งขึ้น

ภาควิชา.. นโยบายน การจัดการศึกษา และความเป็นผู้นำทางการศึกษา.....ลายมือชื่อนิติศิต.....
 สาขาวิชา.....พัฒนาศึกษา.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
 ปีการศึกษา.....2548.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

##4484616027: MAJOR DEVELOPMENT EDUCATION

KEY WORD : COMMUNITY PARTICIPATION / BASIC EDUCATIONAL INSTITUTE COMMITTEE /SCHOOL
BASED MANAGEMENT/ BASIC EDUCATION / A SOCIOLOGICAL ANALYSIS

WARUNEE SUPABUNDIT : GUIDELINES FOR THE ENHANCEMENT OF COMMUNITY
PARTICIPATION IN BASIC EDUCATION PROVISION AT THE SCHOOL LEVEL IN NAKHON NAYOK
PROVINCE : A SOCIOLOGICAL ANALYSIS.THESIS ADVISOR : Dr. AMORNVIT NAKORNITUP, Ph.D.
THESIS COADVISOR : ASSO.PROF:SUPAWADEE MITRSOMWANG,Ph.D.,265 pp. ISBN 974-14-1875-2

The purposes of this research are to analyze the community participation in basic education at the school level by using the structural functional theory and to propose guidelines for enhancing the community participation in basic education at the school level. The research utilized a qualitative research methodology by using data collection , the techniques of focus- group discussion, in-depth interview, and observation, as well as non-participatory and participatory observation and by using field study in 4 schools in Nakornnayok province. Administrators and supervisors at the office of Nakorn nayok educational area examined and approved the guidelines

Research findings were as follows :

1) The school based management is conducted in all 4 schools.2) The sociological analysis in structural – functional theory were used to analyze the basic educational institute committee's role. (1) To analyze in expected role, perceived role and actual role in terms of academic, budget, personnel and general management. It was found that the basic educational committee's role in perceived role and actual role are in medium level. There is a intrarole conflict in terms of academic. (2) To analyze the action system by using The Functional Imperatives in 4 basic elements : CAIL. The G (Goal attainment), the school invited community to be the basic educational institute committee, both school and community have to be adapted themselves (A : Adaptation) to work together , then they have been searching the ways to work well so they are integrated (I : Integration) themselves by sharing both time and ideas , and work controlling or reducing some stress (L : Latency) by having some meetings.

2. Two types of guidelines to enhance the community participation in basic education were presented. Firstly, "Improving the leaders in developing" which is derived from the information identified by the members of the focus – group discussion. This type of education intends to improve the administrators to understand and practice some skills in education administration. Secondly, "The basic educational institute committee seminar" to improve the quality of all the basic educational institute committee was developed by the data information from field – study and the analysis and synthesis of related documents . These 2 guidelines were submitted to the administrators and supervisors at the office of Nakorn nayok educational area for judgment and improvement.

Department..... Educational Policy, Management and Leadership....Student's signature

Field of study .....Development Education.....Advisor's signature

Academic Year .....2005..... Co-advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยการให้คำปรึกษาและชี้แนะอย่างดีจาก อาจารย์ ดร.อมรวิเศษ นาคทรพรพ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาวดีมิตรสมหวัง อาจารย์ที่ปรึกษา ร่วม ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำ ที่เป็นประโยชน์ และช่วยเหลือแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ จนเสร็จสมบูรณ์ นอกจากนี้คำแนะนำแล้ว ยังกรุณาให้กำลังใจ ห่วงใยและอดทนกับผู้วิจัยตลอดระยะเวลาการทำวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้ง ตระหนัก และระลึกในพระคุณเป็นอย่างยิ่ง ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมาในโอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. ชนิตา รัชพลเมือง ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. พฤทธ์ ศิริบรรณพิทักษ์ และ อาจารย์ ดร. เจือจันทร์ จงสถิตย์อยู่ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้การชี้แนะในการสอบวิทยานิพนธ์ รวมทั้งคณาจารย์ทุกท่านในสาขาวิชาพัฒนศึกษา

ขอขอบคุณผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครนายก ผู้บริหารโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครู อาจารย์ นักเรียนและผู้ปกครองของสถานศึกษาที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 4 แห่ง ในโมดูลวิจัย และความเอื้อเฟื้อแก่ผู้วิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี

กราบขอบพระคุณ “แม่” พี่น้องครอบครัว “ศุภบัณฑิต” ที่เป็นแรงใจ ให้เกิดความมุ่งมั่นและมีกำลังใจทำงานวิจัยนี้สำเร็จไปด้วยดี และขอขอบพระคุณ พ.อ. กิตติคุณ ศิริคำ ที่ช่วยเหลือทุ่มเทให้ทั้งร่างกายและแรงใจ ขอขอบคุณเพื่อน พี่ น้อง พัฒนศึกษาทุกท่าน

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญแผนภูมิ	ญ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	5
กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	14
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	15
ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	15
ตอนที่ 2 แนวคิดการจัดการขั้นพื้นฐานและการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน.....	43
ตอนที่ 3 การวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยา.....	81
ตอนที่ 4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	91
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	101
1 การศึกษาเอกสาร.....	101
2 การศึกษาภาคสนาม.....	104
การเลือกกรณีศึกษา.....	104
ระยะเวลาที่ศึกษา.....	106
วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	107
3 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	107

บทที่

	การวิเคราะห์แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เชิงสังคมวิทยา.....	109
4	การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	114
	การศึกษาภาคสนามการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐาน.....	114
	กรณีศึกษา : จังหวัดนครนายก.....	114
	กรณีศึกษาที่ 1 โรงเรียนประถม 1	119
	กรณีศึกษาที่ 2 โรงเรียนประถม 2	133
	กรณีศึกษาที่ 3 โรงเรียนมัธยม 1	141
	กรณีศึกษาที่ 4 โรงเรียนมัธยม 2	153
5	การวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยาและเสนอแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วม ของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน	169
	ตอนที่ 1 การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	169
	ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อจำกัดแห่งการหน้าที่กับการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐาน	203
	ตอนที่ 3 การนำเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัด การศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	225
	1. การสร้างผู้นำในการพัฒนา.....	225
	2. การอบรมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	227
6	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	230
	สรุปผลการวิจัย	231
	อภิปรายผล	247
	ข้อเสนอแนะ	253
	รายการอ้างอิง	255
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	256

สารบัญตาราง

ตารางที่

1	เปรียบเทียบแนวคิดระหว่างการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานกับการบริหาร โดยการควบคุมจากภายนอก.....	62
2	บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	74
3	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	103
4	แสดงจำนวนนักเรียน ครู สถานศึกษาต่ออำเภอ.....	118
5	แสดงจำนวนสถานศึกษาจำแนกตามระดับชั้นการศึกษาที่เปิดสอน.....	118
6	แสดงจำนวนสถานศึกษาจำแนกตามจำนวนนักเรียน.....	118
7	แสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนประถม 1.....	123
8	สรุปบทบาทกรรมการสถานศึกษากรณีศึกษาที่ 1.....	178
9	สรุปบทบาทกรรมการสถานศึกษากรณีศึกษาที่ 2.....	186
10	สรุปบทบาทกรรมการสถานศึกษากรณีศึกษาที่ 3.....	193
11	สรุปบทบาทกรรมการสถานศึกษากรณีศึกษาที่ 4	201